

JANE AUSTEN LEVELEIBŐL

Vallasek Júlia fordítása

Cassandra Austennek

Steventon, 1796. január 9–10., szombat, vasárnap

Először is kívánok neked még huszonhárom évet. Tom Lefroy¹ úrnak tegnap volt a születésnapja, vagyis csaknem egykorúak vagytok. Emez elengedhetetlen bevezető után folytatom, tudatom, hogy a tegnapi bál rendkívül jól sikerült, és roppantul csatlódott voltam, amiért nem találkoztam Charles Fowle-lal, hiszen úgy értesültem, ő is meg volt híva. Harwoodék bálján rajtunk kívül ott voltak még Granték, St Johnsek, Lady Rivers, két Watkins úr, Mr. J. Portal, Deanes kisasszony, két Ledger kisasszony és velük egy magas lelkész, akinek a nevét Mary sosem találná ki. Kegyesen Jamest² is felvettük a kocsiba, ámbár már hárman is ültünk benne, de hát ő igazán rászolgált a bátorításra, mert újabban sokat javult a táncstudása. Miss Heathcote csinos, de egyáltalán nem annyira, ahogy vártam. Mr. H. Elizabeth-tel táncolta az első táncot, aztán később újra együtt táncoltak, de nem tudnak „hatást kelteni”. Azzal áltatom magam, hogy tanultak viszont abból a három leckéből, amit én adtam nekik. Abban a szép hosszú levélben, amit éppen az imént kaptam tőled, annyira összeszidsz, hogy szinte félek bevallani, hogyan viselkedtünk ír barátommal. A legerkölcstelenebb és legfelháborítóbb dolgokra gondolj, amennyiben együtt táncoltunk, és utána együtt ültünk le pihenni. Most már csak egyszer lesz alkalmam így felhívni magamra a figyelmet, mert pár nappal péntek után, amikor végül mégis megtartják a táncos összejövetelt Ashe-ben, elutazik. Úri modorú, jóképű, kellemes fiatalember, biztosíthatlak. Ami azt illeti, valóban csak az elmúlt három bál alkalmával találkoztunk, mert annyit ugratják velem Ashe-ben, hogy szégyell Steventonba jönni, amikor pedig pár nappal ezelőtt meglátogattuk Mrs. Lefroyt, elszökött otthonról. Tegnap este, hazafelé menet Dean Gate-nél hagytuk Warrent, most már útban lehet a város felé. Szeretettel stb. üdvözöl, majd átadom, ha találkozunk. Henry ma indul Hardenbe megszerezni a Magiszter fokozatot.³ Végtelenül hiányolni fogjuk ezt a két roppant kellemes fiatalembert, semmi nem szolgálhat vigaszunkra keddig, amikorra Cooperéket várjuk. Mivel jövő hétfőig itt szándékoznak maradni, talán Caroline hajlandó lesz eljönni velem Ashe-be, a bálra, ámbár attól tartok, nem akar majd jönni. Tegnap este kétszer táncoltam Warrennel, egyszer Charles Watkinsszal, és kimondhatatlan megkönnyebbülésemre sikerült elkerülnöm John Lyfordot. Ez utóbbi eredményért persze keményen meg kellett küzdenem. A vacsora rendkívül ízletes volt, a télikertet pedig elegánsan kivilágították. Tegnap délelőtt meglátogatott Benjamin Portal, még mindig szép a szeme. Mindenki na-

¹ Thomas Langlois Lefroy (1776–1859) J. A. ifjúkori szerelme. Szó sem lehetett róla, hogy elvegye a szerény hozománnyal rendelkező Jane-t, gondos rokonai a levélben említett bál után visszaküldték Írországba. Az angol parlament tagja volt, Írország főbírájaként halt meg.

² James Austen (1765–1819) J. A. legidősebb bátyja, lelkész.

³ Henry Thomas Austen J. A. bátyja (1771–1850), katonatiszt, bankár, majd bankjának csődbe jutása után belép az egyházba, és lelkészként dolgozik. Ő intézte húga regényeinek kiadását, ugyancsak tőle származik az első, J. A.-ról szóló életrajzi írás: az 1817-ben, egy kötetben megjelentetett MEGGYŐZŐ ÉRVEK ÉS A KLASTROM TITKA c. regények előszava.

gyon vár téged vissza, de mivel nem tudnál ideérni az ashe-i bál napjáig, örvendek, hogy senkit sem áltattam hiú reményekkel. James Aletheával táncolt, tegnap este pedig nagy kitartással szeletelte a pulykát. Egy szót sem írtál a selyemharisnyákról, azzal vigasztalom magam, hogy Charles mégsem vette meg őket, mert most nemigen tudnám kifizetni, ugyanis minden pénzem elment fehér kesztyűre és rózsaszín selyemre. Bárcsak járt volna Charles Manydownban, jó leírást tudott volna adni a barátomról, mert azt hiszem, nagyon kíváncsi vagy már rá. Henry még mindig a katonaságért sóvárog, mivel az a vágya, hogy Oxfordshire-ben szerezzen szárnysegédi beosztást, nem teljesült, most szárnysegédi vagy főhadnagyi fokozatot szeretne a nyolcvanhatosoknál, egy újonnan felállított hadtestben, amelyet tudomása szerint rövidesen a Jóreménység fokához fognak vezényelni. Felvagdostuk és kidobtuk a Mama által gyártott papírkalapokat, remélem, nem bánkódsz az elvesztésükön. Alig írtam le a fentieket, Tom Lefroy úr és George unokaöcsikéje látogatott meg. Ez utóbbi most már igazán rendesen viselkedik, ami pedig a másik urat illeti, egyetlen hibája van, amit reményeim szerint az idő majd orvosol: reggeli öltönye túlságosan világos. Nagy csodálója Tom Jonesnak, gondolom, ezért visel ugyanolyan színű öltönyt, mint amilyenben Tom Jones megebesül. Vasárnap. – Ha nem érkezel meg 19-ig, éppen elkerülsz Cooperéket, feltételezem, ez is a szándékod. Jó ideje semmit sem tudunk Charlesről.⁴ Az ember azt hinné, már kihajóztak, hiszen a széljárás nagyon kedvező. Milyen vicces neve van Tom⁵ hajójának! De hát mindannyian tudjuk, hogy nincs tehetsége a nevekhez, nem tartom kizártnak, hogy éppen ő adta. Nagyon sajnálom Beachéket, amiért meghalt a kislányuk, és éppen az, amelyik annyira hasonlított hozzám. Részvétem Miss M-nek a kártyavesztéséért, gratulációk Elizának a nyereséghez.

Szerető híved:

J. A.

Cassandra Austennek

Steventon, 1798. december 1–2., szombat, vasárnap

[...] Lezajlott Anyám antréja a csodáló tömegek tekintetének keresztüzében, aztán öt hét után először mindannyian leültünk teázni a szalonban. Mamának tűrhető éjszakája volt, hasonló folytatásban reménykedünk a nap hátralevő részére... Tegnap itt volt Mr. Lyford, mivel éppen vacsora közben érkezett, ő is részesült kifinomult társaságunkban. Nyugodtan itt marasztalhattam vacsorára, mert bableves volt, sertésborda és puding. Azt szeretné, ha anyám elsápadna, és kiütések öntenék el, de nem teszi meg neki ezt a szívességet. Tegnap délelőtt Deane-ben voltam. Mary⁶ jól van, de testi erejét csak lassan nyeri vissza. Amikor a harmadik, illetve hatodik napon olyan jó erőben találtam, arra számítottam, hogy két hét alatt teljesen helyrejön. Ahogy Mary és környezete kinéz, az én szememben nem teszi vonzóvá a gyermekágyas korszakot. Megjelelése nem elég gondozott, nincs rendes pongyolája, a függönyei mind túl vékonyak, egyáltalán semmi sem elég kényelmes és elegáns ahhoz, hogy irigylésre méltóvá tegye

⁴ Charles John Austen (1779–1852) a legfiatalabb Austen testvér, ebben az időben tengerészkadét Portsmouthban, ellentengernagyként halt meg Burmában.

⁵ Thomas Fowle tiszteletes, Cassandra Elizabeth Austen vőlegénye, az esküvő előtt a haditengerészet kötelékében Nyugat-Indiába utazott, hazatérőben sárgalázban halt meg San Domingóban. C. A. nem ment férjhez.

⁶ Mary Lloyd James Austen felesége, J. A. sógornője.

a helyzetét. [...] Kicsoda a férjhez készülő Maria Montresor kisasszony, és mi lesz Mulcaster kisasszonnyal? Nagyon kényelmesnek találom a köpenyemet, de remélem, te nem kényszerülsz arra, hogy gyakran felvedd a sajátodat. Amióta hazatértem, két-három este viselhető kalapot készítettem, s így megszabadítottam magam a frizurakészítés gyötrelmeitől, ami jelenleg a mosásnál, fésülködésnél nem jelent több munkát, hiszen a hosszú hajam fel van tűzve, a rövid tincsek pedig maguktól is göndörödnek annyira, hogy ne kelljen őket papirosra csavarni. Butler úrral vágattam haját legutóbb. Azért semmi ok azt feltételezni, hogy Morgan kisasszony halott. Tegnap este Mr. Lyford nagyon lekötelezett minket apám ürüinek dicséretével, állítólag soha nem evett finomabbat. John Bond⁷ kezd öregedni, amit John Bondnak nem lenne szabad, és egyre kevésbé alkalmas a nehéz munkára, fel kell hát fogadni egy embert a helyére, John pedig majd a juhokat őrzi. Azt hiszem, nincs több alkalmazottunk, mint eddig, csupán fiúk helyett férfiakat alkalmaztunk. Legalábbis így gondolom, de tudod, mennyire nem értek az ilyesmihez. Lizzie Bondot épp most tanítja be Miss Small, így tehát remélhetjük, hogy néhány év múlva Lizzie is képes lesz tönkretenni a ruhákat. [...] Charles Powlett táncestélyt adott csütörtökön, amivel komoly fejtörést okozott a szomszédainak, akik, amint tudod, élénken érdeklődnek anyagi helyzete iránt, és abban reménykednek, hogy rövidesen csődbe megy. Mindnyájan hajlunk arra, hogy megkedveljük az új lányt, igaz, fogalma sincs a tejtermékekről, ami a mi családjunkban eléggé ellene szólna, de majd beletanul. A helyzet az, hogy hosszú ideig nélkülöztük egy szobalány jelenlétét, és eltökéltük, hogy ezt megkedveljük: nehéz dolga lesz, ha az ellenkezőjét akarja elérni. Ráadásul úgy tűnik, kitűnően főz, szokatlanul erős, és azt mondja, varrni is tud.

Vasárnap

Apám örömmel fogadta az Edward⁸ disznóiról szóló beszámolót, az az óhaja, hogy biztatásképpen tudassátok Edwarddal, miszerint Lord Bolton is rendkívül sokat foglalkozik a maga disznóival, a legelegánsabb disznóólakat építtette a számukra, és minden reggel, lovaglás után meglátogatja őket.

Szerető híved
J. A.

Crosby & Tsai⁹

Southampton, 1809. április 5., szerda

Uraim, önök 1803 tavaszán 10 fontért megvették egy bizonyos Seymour¹⁰ nevű úriembertől egy *Susan* című, kétkötetes regény kéziratát. Hat esztendő telt el azóta, és ez a munka, melynek szerzőjének mondhatom magam, legjobb tudomásom szerint soha nem jelent meg nyomtatásban, holott az eladás időpontjában szerződésbe vették a kézirat gyors kiadását. Mindezt csupán azzal tudom magyarázni, hogy holmi gondatlanság okán elveszett a kézirat, amennyiben ez a helyzet, küldhetek egy újabb példányt, ha szándékukban áll további késedelmek nélkül felhasználni. Bizonyos körülmények

⁷ Austenék steventoni kasznárja.

⁸ Edward Austen J. A. bátyja (1767–1852).

⁹ A levelet álnéven küldte el.

¹⁰ William Seymour J. A Henry bátyjának ügyvédje.

folytán¹¹ augusztus előtt nem áll módomban elkészíteni az újabb másolatot, akkor viszont, amennyiben ajánlatomat elfogadják, számíthatnak rá. Kérem, minél hamarabb válaszoljanak, mivel a jelen címen csak néhány napig tartózkodom. Amennyiben levelemre nem kapok választ, szabadnak tekintem magam munkám megjelentetését máshoz fordulva biztosítani.

Maradok, uraim stb. stb.

Richard Crosbytól

London, 1809. április 8., szombat

Asszonyom,

folyó hónap ötödikén kelt levelét kézhez vettük. Az említett időpontban valóban megvettük Mr. Seymourtól egy *Susan* címet viselő regény kéziratát, és kifizettünk érte 10 fontot, amiről pecsétes igazolással rendelkezünk, de a szerződés sem a kézirat kiadásának időpontját, sem pedig magát a kiadás kötelezettségének tényét nem szögezi le. Amennyiben Ön vagy bárki más kiadná, meg fogjuk tenni a szükséges lépéseket, hogy forgalmazását megakadályozzuk. A kézirat ugyanazért az összegért, amiért birtokunkba került, ismét az Öné lehet.¹²

A R. Crosby és Tsa nevében

Ószinte híve

Richard Crosby

Cassandra Austennek

St. Sloane, 1811. április 25., csütörtök

Drága Cassandrá,am,

[...] Nem, soha nem lehetek annyira elfoglalt, hogy ne foglalkozzam az *Értelem és érzélemmel*. Ahogy egy anya sem feledheti csecsemőjét, én sem tudok megfeledkezni róla, nagyon köszönöm érdeklődésedet. Eddig két ívet kellett kijavítanom, de ezzel még csak W.¹³ első megjelenéséig jutottunk. Mrs. K.¹⁴ a leghízelgőbb módon sajnálja, hogy tova májusig várnia kell, de még arra is kevés a remény, hogy június folyamán megjelenik. Henry nem hanyagolja el, megsürgette a nyomdászt, és azt ígérte, ma ismét találkozik vele. Távollétében sem marad abba a dolog, Elizához¹⁵ küldik (a kinyomtatott íveket). [...] Nálatok bimbóznak az orgonák, itt már virágoznak. A gesztenyefák is bimbóznak, a szilfák is. Vasárnap kellemes sétát tettünk Henryvel, Mr. Smithszel és Mr. Tilsonnal a Kensington parkban, minden friss volt és csodaszép. Vasárnap végül mégiscsak elmentünk a színházba, a *Hypokritát* láttuk, régi darab Molière *Tartuffe*-je alapján, és remekül szórakoztunk. Downton és Mathews játszottak a legjobban. Mrs. Edwin volt a hősnő, a megszokott módon alakított. Semmi esélyem arra, hogy Mrs. Sid-

¹¹ Az Austen család útra készen állt, Chawtonba költöztek.

¹² J. A.-nek, tekintve, hogy semmilyen önálló jövedelemmel nem rendelkezett, nem állt módjában visszavásárolni a kéziratot. Henry Thomas Austen csupán 1916-ban vásárolta vissza, de csak J. A. halála után jelent meg A KLASTROM TITKA címen.

¹³ Willoughby a regény egyik szereplője.

¹⁴ Mrs. Knight az Austen család gazdag ismerőse, időnként csekély pénzüsszeggel is támogatta J. A.-t.

¹⁵ Eliza J. A. szeretett unokatestvére, utóbb sógornője, Henry Austen felesége. Férjével együtt sokat segített az Austen-regények megjelentetésében, J. A. gyakran tartózkodott londoni otthonukban. Eliza első férjét, Jean Capot de Feuillide-t a francia forradalomban lefejezték.

donst is lássam. Játszott ugyan hétfőn, de Henrynek azt mondta a páholyszolga, hogy szerinte nem lép fel többet. Nagyon szerettem volna látni őt, szinte haragszom rá, amiért ilyen csalódást okozott. Henry volt egy hétfőn megnyílt vízfestmény-kiállításon, valamelyik délelőtt ott találkozunk majd vele. [...]

Cassandra Austennek

Chawton, 1813. január 24., vasárnap

Drága Cassandrám,

szébb időt kívánni sem lehet, amennyiben elég jól érzed már magad ahhoz, hogy örömet lelhesd benne. Örömmel hallanám, hogy már nem kényszerít házi őrizetbe a hűlés. [...] Anyám kitűnően érzi magát, nagy örömét leli a kesztyűkötésben, amikor ezt befejezi, szándékában áll egy újabb pár kesztyűt kötni, jelenleg nem igényel más tevékenységet.

Bővében vagyunk a könyveknek. Számára ott van Sir John Carr *Spanyolföldi utazásoka*,¹⁶ Miss B.-tól. Én a Társaságtól¹⁷ kölcsönzött könyvet olvasom, *Az Angol Birodalom Politikájáról és Intézményeiről* Pasley kapitány¹⁸ tollából. Eleinte nem lelkesedtem a könyvért, de beleolvastván kitűnően megírt és roppant szórakoztató olvasmánynak találok. Legalább annyira rajongok a szerzőért, mint Clarksonért, Buchananért vagy akár a két városbeli Mr. Smithért.¹⁹ Ő az első katona, aki sóhajtozásra kész, de hát rendkívüli erővel és szellemesen ír. [...]

Cassandra Austennek

Chawton, 1813. január 29., péntek

Remélem, megkaptad a J. Bonddal szerda este küldött kis csomagomat, drága Cassandrám, és készen állsz arra, hogy vasárnap ismét hallani fogsz felőlem, ugyanis muszáj ma is írnom. [...] Tudatni szeretném veled, hogy megérkezett Londonból az én drága gyermekem.²⁰ – Szerdán jött egy Falknor által küldött példány, benne Henry pár sorával arról, hogy egy másik példányt átadott Charlesnak, egy harmadikat pedig elküldött a postakocsival Godhamershamba. Éppen arra a két helyre, ahová a legkevésbé siettettem volna elküldeni. Azonnal írtam neki a másik kettőért, hacsak nem akarja egyenesen Steventonba, illetve Portsmouthba küldeni őket,²¹ de nem tudtam, hogy már előző nap elhagyta a várost – a beszámoló alapján már amúgy is úton volt, mire én megírtam volna a leveletem. Magyarázd meg, kérlek a helyzetet Jamesnek és

¹⁶ Sir John Carr (1772–1832): DESCRIPTIVE TRAVELS IN THE SOUTHERN AND EASTERN PARTS OF SPAIN AND THE BALEARIC ISLES INT THE YEAR 1809.

¹⁷ Chawton Book Society nevet viselő olvasókör.

¹⁸ Sir Charles William Pasley (1780–1861): ESSAY ON THE MILITARY POLICY AND INSTITUTIONS OF THE BRITISH EMPIRE (1810).

¹⁹ Thomas Clarkson (1760–1846): HISTORY OF THE ABOLITION OF THE AFRICAN SLAVE TRADE (1808); Claudius Buchanan (1766–1815) minden bizonnyal a maga korában roppant népszerű CHRISTIAN RESEARCHES IN ASIA (1811) c. könyvére utal. James (1775–1839) és öccse, Horatio (1779–1849) Smith: REJECTED ADDRESSES: OR THE NEW THEATRUM POETARUM (1812).

²⁰ BÜSZKESÉG ÉS BALÍTÉLET c. regényének egy példánya.

²¹ Az Austen testvérek számára küldött példányokról van szó.

Marynek. A te érdekedben még örülök is, hogy így történt, esetleg kellemetlen lett volna számodra jelen lenni, amikor beszélni kezdenek róla. A mai újságban benne van az első hirdetés, 18 penny. Egy-egy fontot fog kérni a két következő könyvéért, 1,8 fontot az eddigi legbutább könyvéért. Írok Franknak is, nehogy mellőzve érezze magát. Miss Benn éppen a könyv érkezésének napján vacsorázott nálunk, este nekiültünk, és az első kötet felét felolvastuk neki, mondván, hogy Henrytől hallottuk, hogy meg fog jelenni egy ilyen könyv, és kértük, hogy azonnal küldje el nekünk. Azt hiszem, nem foggott gyanút. – Jól mulatott szegény lélek, ami nem is csoda, tekintve, hogy ketten is szórakoztattuk, de úgy tűnik, valóban tetszik neki Elizabeth.²² Bevallom, én is a legelbűvölőbb teremtésnek tartom, aki valaha is könyvben megjelent, fogalmam sincs, hogyan fogom elviselni azokat, akik nem kedvelik *őt*. Van néhány jellegzetes hiba, egy-egy „mondta ez vagy az” helyenként érthetőbbé tenné a párbeszédet, de hát... „Nem írok az ostoba törpéknek...”²³

A második kötet rövidebb, mint szerettem volna, de a különbség inkább a látványban és nem a valóságban mutatkozik meg, mivel a második kötet tartalmazza a cselekmény terjedelmesebb részét. Mindenesetre olyan sikeresen tettem-vettem, hogy úgy tűnik, rövidebb, mint az *Értelem és érzelem*.

Most pedig megpróbálok valami másról írni – gyökeres váltás lesz: lelkészbeiktatás.²⁴ Örvendek, hogy kérdezősködésed sikeresnek bizonyult. Ha még annak is utánajárna, vannak-e sövénykerítések Northamptonshire-ben, ismét boldog leszek.

A rejtvényeid²⁵ nagy tetszést arattak, ámbár mindeddig csak az egyiket sikerült megfejtenünk. A többi túl nehéznek bizonyult. A verselésük azonban oly szép, hogy a megfejtés csupán másodlagos élvezet lehet. [...]

Cassandra Austennek

Chawton, 1813. február 4., csütörtök

Drága Cassandrá,

őszintén örvendtem a levelednek, lekötelezel azzal a sok dicsérettel, amelyek azonban a legjobbkor érkeztek, mert kissé megcsömörlöttem: a Miss Benn-nek való felolvasás második estéje már nem szerzett olyan nagy örömet. Azt hiszem, ennek részben az az oka, hogy anyám túlságosan gyorsan olvas – érti ugyan a szereplőket, de képtelen megszólaltatni őket. Mindent összevéve azonban meglehetősen hiú és elégedett vagyok. Maga a könyv kissé túlságosan is könnyed, csillog-villog, árnyékra volna szükség, itt-ott ki kellene bővíteni egy bölcs, magasztos és tetszetős zagyvaságokkal teli hosszabb fejezettel, valami olyasmiről, aminek semmi köze a történethez: például egy esszé az irodalomról, egy Walter Scott-kritika vagy Bonaparte története, vagyis bármi, ami ellentétet képez, és fokozza az olvasóban a játékos-epigrammatikus stílus keltette gyönyörűséget. Kétlem, hogy ezen a ponton egyetérténél velem, ismerem a merev nézeteidet.

²² A BÜSZKESÉG ÉS BALÍTÉLET hősnője, Eliza Bennet.

²³ Walter Scott: MARMION-ját parafrázálja.

²⁴ J. A. ekkor A MANSFIELDI KASTÉLY című regényén dolgozott, arra keresett választ, hogy a lelkészbeiktatási eljárás miatt mennyi ideig lehet távol a regény egyik szereplője. Cassandra ekkor James Austennél, lelkész bátyjuknál lakott, aki leginkább alkalmas volt az ilyesfajta információk megadására.

²⁵ A verses rejtvények írása, gyűjtése a kor kedvelt házi mulatságai közé tartozott. EMMA című regényében J. A. is idéz néhányat. Az Austen család rejtvényeit 1895-ben könyv formában is megjelentették: CHARADES & WRITTEN A HUNDRED YEARS AGO BY JANE AUSTEN AND HER FAMILY címen.

A steventoniak óvatossága a könyvvel kapcsolatban kellemes meglepetést jelent, szívből kívánom, bárcsak minden kellemetlenségtől mentesülnél általa, de jobb, ha felkészülsz rá, hogy a szomszédság már minden bizonnyal értesült róla, hogy létezik egy ilyen könyv a világon, sőt mi több, Chawtonban! [...] A 3. könyvben, a 220. oldalon találtam a legnagyobb hibát: egy párbeszéd két részét összevonták. Longbourne-ban sem vacsorázhattak az általam adott időpontban, de feltételezem, Mrs. Benett régi, Merytonból hozott szokásáról van szó. [...]

Francis Austennek²⁶

Chawton, 1813. július 3–6., szombat–kedd

Legdrágább Frank,
 igyekszem a tőlem telhető legszebb levelet írni neked. Kívánj hozzá szerencsét. – Örömmünkre szolgált hallani felőled, legutóbb Mary által, aki elküldte Rugenből (azt hiszem) június 18-án keltezett leveledet. Elragadtatással hallottuk, hogy ilyen kiváló kormányosod van. Miben hasonlítasz Erzsébet királynőhöz? Abban, hogy bölcs tanácsadókat választasz magad mellé. Nem tesz ez téged éppoly kiváló kapitánnyá, mint amilyen kiváló királynő Erzsébet volt? Ezt a rejtvényt a megfelelő következmények siettetése végett a tisztársaidnak is feladhatod. Ha már kénytelen vagy elhagyni Angliát, igazi öröm lehet jelenlegi úti célod felé hajózni, új földekkel ismerkedni, mégpedig olyan különleges vidékkel, mint Svédország. Biztos sok örömed telik benne. Remélem, eljutottál Carscroonba. Hivatásodnak megvannak a maga szépségei, ezek kárpótolhatnak a nehézségekért – a hozzád hasonlóan érdeklődő, megfigyelő elme számára ezek a gyönyörűségek minden bizonnyal jelentősek. Vasa Gusztáv és XII. Károly, Krisztina királynő és Linneus, felrémlent-e előtted a szellemük? Nagyra becsülöm a régi Svédországot. Milyen buzgón lelkesedtek a protestantizmusért! Mindig úgy képzeltem, hogy más országoknál jobban hasonlít Angliához – a térkép tanúsága szerint sok helység-név hasonlít az angol nevekhez. A július kellemetlenül kezdődött felénk, hideg és esős, de hát ez a hónap többnyire ilyen. Eddig szép időnk volt, ami roppant megfelelő a Fűvek és Rétek Urának. – Általában véve jó szénacsinaló idő volt. Edward rendben mind begyűjtötte az övét, legalábbis itt Chawtonban, szerencsésebb volt, mint Middleton úr az alatt az öt év alatt, amíg ő volt itt a bérlő. Szép biztatás ez arra, hogy jövőre is próbálkozzon. Oly nagy örömmünkre szolgál körünkben tudni őt, nem is érdemelnék meg, ha nem mi volnánk a világ legértékesebb teremtményei. A lehető legkellemesebben kijövünk egymással, gyakran vacsorázunk együtt, és a nap folyamán is sok időt töltünk egymás társaságában. Edward remekül érzi magát, jól mulat, mint minden hampshire-i Austen. Új kertet akar építtetni, a jelenlegi csúnya, és rossz a fekvése, a Papillon úré mellett terül el, az újat a gyeper felső végében, a saját háza mellé tervezi. Mindnyájan örülünk neki, ha a hely iránti ragaszkodását annak jobbításával bizonyítja. Rövidesen minden gyermekét maga mellett tudhatja majd, Edward, George és Charles már megérkeztek, a következő hét Henryt és Williamet is meghozza körünkbe. Winchesteri szokás, hogy George két héttel a vakáció előtt hazajön, gondolom, azért, nehogy túl sokat tanuljon. [...]

²⁶ Francis William Austen (J. A. bátyja) (1774–1865) tengerésztiszt, a napóleoni háborúk alatt tengernagyként szolgált.

Isten áldjon. Remélem, megmaradsz csinos fiúnak, és gondosan fésülködsz, de nem annyit, hogy mind kihulljon a hajad. Végtelen szeretettel szerető

J. A.

Ui. Bizonyára örülsz, hogy az *Értelem és érzelem* minden példánya elkelt, és 140 fontot hozott nekem a szerzői jogdíjon felül, már ha az valaha is értékesnek bizonyul. Tehát már 250 fontnyit írtam össze magamnak, ami arra késztet, hogy még többre vágyjak. Van is valami a kezem ügyében, remélem, a *Büszkeség és balítélet* hitelének köszönhetően jól fogy majd, ámbar feleannyira sem szórakoztató.²⁷ Apropos, van-e kifogásod az ellen, hogy megemlítem benne az *Elefántot* és két-három másik régi hajódat? Már meg is tettem, de ha bosszant, nem marad benne. Igazán csak említve vannak. [...]

Anna Austennek²⁸

1814. július közepe?

Drága Annám,
nagyon lekötelez, hogy elküldted a kéziratodat.²⁹ Nemcsak engem, mindnyájunkat lenyűgözött, ugyanis felolvastam Nagymamádnak és Cassandra nénikédnek is, nekik is nagyon tetszett. Egyenletes, nem esik a színvonala. Sir Tho., Lady Helena és St. Julian remekül megrajzolt alakok, Cecilia, annak ellenére, hogy olyan szeretetre méltó, mégis érdekes. Jó, ahogy lassan előrébb halad a korban. Tetszik az is, ahogy D. Forester megjelenik, sokkal jobb így, mintha nagyon jó vagy nagyon rossz ember volna. Amint látni fogod, csupán néhány nyelvi hibát javítottam, elsősorban St. Julian Lady Helenához intézett beszédében. Mivel Lady H. Ceciliánál magasabb rangú, nem helyes, ha őt mutatják be Ceciliának. Nem tetszik, hogy a szerelmesek egyes szám harmadik személyben beszélnek, olyan, mintha Lord Orville-t³⁰ hallanánk, szerintem mesterkéltnak hat. Amennyiben te másként gondold, ne vedd figyelembe a fentieket. Türelmetlenül várom a folytatást, mihelyst biztonságos módot találok rá, visszaküldöm ezt a fejezetet.

Szerető híved

J. A.

Anna Austennek

Chawton, 1814. augusztus 10–18., szerda–csütörtök

Drága Annám,
szégyenkezve vettem észre, hogy nem válaszoltam néhány, előző leveledben feltett kérdésre. Féltettem a leveledet, hogy mihelyst megfelelő alkalom adódik, megválaszoljam, aztán elfeledkeztem róla. Tetszik a „*Ki a hősnő?*” cím, merem állítani, idővel egyre jobban fog tetszeni, de a „*Lelkessedés*” annyival emelkedettebben hangzik, hogy bármely egyszerűbb címet háttérbe szorít. Ami Dawlisht illeti, nem találtam melléfogást.

²⁷ J. A. A MANSFIELDI KASTÉLY C. regényére gondol.

²⁸ J. A. unokahúga, James Austen lánya, férje után Anne Lefroy.

²⁹ J. A. unokahúga (ekkor még Anne Austen, később Mrs. Lefroy) egy regényen dolgozott. Egyik lányának visszaemlékezése szerint a sorra születő gyerekek mellett nem maradt ideje befejezni, végül J. A. halála után elégette a kéziratot.

³⁰ Fanny Burney: EVELINA C. regényének egyik szereplője.

Tizenkét évvel ezelőtt különösen siralmas és lesújtó állapotban volt ott a könyvtár, kétem, hogy bárki műveit meg lehetett volna találni. Desborough név nincs, sem a hercegek, sem a márkik, sem a grófok, vikomtok, sem pedig a bárók között. Ezekre a kérdésekre kértél választ. Most pedig megköszönöm a ma reggel érkezett leveledet. [...]

Csütörtök

Tegnap este, tea után befejeztük a felolvasást. Az utolsó fejezettel nem voltunk teljesen megelégedve, nem tetszik a hangneme, talán túl sok ilyenben volt részünk mostanában. És úgy érezzük, nem kellett volna elhagynod Angliát. Engedd Írországba utazni a Portman családot, de te ne menj velük, mert mit sem tudsz az ottani szokásokról! Fennáll a veszélye annak, hogy téves dolgokat írsz. Maradj csak Bathban, Foresterékkel, ahol otthonosan mozogsz. Cassandra nénikéd nem szereti a szagztatott cselekményt, féltő, hogy a te könyvedben éppen ez történik, túl gyakran váltasz egyik csoportról a másikra, a körülmények pedig helyenként úgy jelennek meg, mintha valami fontos következne belőlük, miközben sehova sem vezetnek. Engem ez nem zavar annyira. Ami a mozgásteret illeti, sokkal engedékenyebb vagyok, mint ő, azt hiszem, a természet és a szellem a csapongó történetmondás számos hibáját képes elfedni. Szolgáljon vigasztalásodra, hogy az emberek általában nem is igen törődnek ezzel. Szerettem volna többet olvasni Devereux-ről. Úgy érzem, nem tudtam eléggé megismerni. Az a gyanúm, féltél hosszabban foglalkozni vele. Tetszik Lord Clanmurray portréja, és remek az a jelenet, ahol a két szegény lány tréfálkozik. Még nem tűnt fel St. Julian és Cecilia komoly beszélgetése, de nagyon tetszik az, amikor arról beszél, hogy az egyébiránt okos asszonyok teljesen megbolondulnak, ha a lányuk társaságba való bevezetéséről van szó. Ez a jelenet aranyat ér. Nem vettem észre, hogy romlana a szöveg nyelve. Kérlek, folytasd.

Nagyon szerető híved

J. A.-d

Dorsetshire-t kétszer is összetévesztetted Devonshire-ral. Dawlish feleúton van.

Anna Austennek

Chawton, 1814. szeptember 9–18., péntek, vasárnap

Drága Annám,
nagyon kellemes olvasmánynak találtuk az általad küldött három fejezetet, de számos kritikái megjegyzésem van – több, mint szeretnéd. Nem tetszik nekünk, hogy Mrs. F. olyan ember bérlőjeként, közeli szomszédjaként telepszik meg, mint Sir T. H., anélkül, hogy más oka is volna odaköltözni. Laknia kellene a környéken valamilyen barátnőnek, aki ráveszi őt erre a lépésre. Nem valószínű, hogy egy olyan elővigyázatos teremtes, mint Mrs. F., beleesne abba a hibába, hogy két frissen felserdült lányával olyan környékre költözzön, ahol egyetlen, kétes jellemű úr kivételével senkit sem ismer. Ne felejtse el, nagyon óvatos alkatról van szó, nem viselkedhet ettől eltérően. Adj neki egy barátnőt, hívják meg azt a barátnőt, hogy találkozzanak Priorsban: semmi kifogásunk nem lenne az ellen, hogy ott vacsorázzon, egyébként az ő helyzetében levő hölgy nemigen menne oda, mielőtt más családok látogatását nem fogadta. Maga a jelenet: a Lesley lányok, Lady Anne és a zene nagyon tetszik nekem. Lesley valóban nemes név. Sir T. H. ... Mindig jól oldod meg, engedelmeddel egyetlen mondatát húztam ki, ami

nem hangzik illendően. „Nofene!” – ez így túl közönséges, nem elegáns. Nagymamát leginkább az izgatja, miért nem adja vissza Mrs. F. korábban Egertonék látogatását. Már vasárnap előtt el kellene látogatniuk a paplakba.

Bájos helyszínt rajzolsz meg, de a leírásaid sokszor a kelleténél aprólékosabbak. Túl sok részletet zsúfolsz beléjük.

Mrs. F. nem törődik eléggé Susan egészségével. Susannak nem volna szabad röviddel a zápor után elindulnia és hosszan sétálnia a sárban. Egy aggódozó anya ezt nem tudná elviselni. Nagyon tetszik a te Susanod, aranyos teremtés, bájosan játékos, szellemes. Jelenleg nagyon tetszik nekem, George R. iránti magatartása viszont kevésbé nyeri el a tetszésemet. Először úgy tűnt, tele van ragaszkodással és túláradó érzelmekkel, aztán meg mintha semmit sem érezne, a bálon annyira elutasítóan viselkedik, annyira elégedett Mr. Morgannal! Úgy tűnt nekem, mintha megváltozott volna a jelleme. Remekül válogatod a szereplőidet, szívemnek kedves helyen gyűjtöd össze őket. Három-négy család egy faluban, ennél több nem is kell egy írónak. Remélem, sokkal többet fogsz még írni, és ha már ilyen előnyösen elhelyezted, ki is használod a téma adta lehetőségeket. Csak most jutottál el a könyv legszebb részéig, a történet lelkéig, amíg a hősnő felnő, hiányos az élvezet, de arra számítok, hogy a következő három-négy fejezet még kellemesebb szórakozást nyújt majd. Remélem, nem haragszol a megjegyzéseimért, és nem büntetsz azzal, hogy nem küldesz több írást. [...]

A Mrs. Mellishsel való jelenet nem tetszik, lapos és nem lényegbevágó, igazság szerint, ha van lelked kivágni a Dawlish és Newton Priors közti részből, minél többet vágsz, annál jobb lesz a szöveg. Senkit sem érdekelnek a lányok, amíg fel nem nőnek. C. nénikédnek nagyon tetszik a különleges névválasztás. Newton Priors páratlan. Milton fél szemét odaadta volna érte. [...]

Szeretők hívé

J. A.

Anna Austennek

Chawton, 1814. szeptember 28., szerda

Drága Annám,

remélem, nem számítottál arra, hogy rögtön visszaküldöm a kéziratodat. Azért tartom itt, hogy majd nagymamád is hallhassa, egyelőre még nem volt elég jól ahhoz, hogy részt vehessen nyilvános felolvasáson. Cassandra nénédnek azonban felolvastam (esti vetkőzés közben, a szobánkban), mégpedig nagy örömünkre. Az első fejezet különösen tetszett, ámbár egy kicsit gyanakszom, hogy Lady Helena talán túlságosan bután viselkedik. A lánykérés valóban remek. Susan tetszik, mint mindig, most, hogy nem kell Ceciliával törődnie, addig maradhat Easton Courtban, ameddig akar. Attól tartok, egy átlagos regényben Henry Mellish alakja túl sok: délceg, szeretetre méltó, kifogástalan fiatalember (amilyen nem sok terem a valóságban), aki kétségbeesetten és reménytelenül szerelmes. De ilyen korán még nem ítélezhetem fölötte. Jane Egerton természetes, őszinte lány, Susannal való megismerkedése, Susan Ceciliához írott levelei mind tetszetősek és jellemükkel egyezőek. De Egerton kisasszony nem nyerte el teljességgel a tetszésünket. Úgy gondoljuk, túlságosan előírásos és ünnepélyes, amikor azt tanácsolja a bátyjának, ne legyen szerelmes, nem úgy viselkedik, ahogy egy jóérvű nőnek kellene. Néhány utalás a részéről jobban tetszene nekünk. [...]

Remek ötlet, hogy Devereux Forestert saját hiúsága teszi tönkre, de szeretném, ha nem hagynád a „züllés örvényébe” merülni. Semmi kifogásom a tény ellen, de nem

állhatom a kifejezést, annyira jellegzetes regénybe illő és olyan elavult, már Ádám is ezzel találkozott az első regényben, amit felütött. [...]

Walter Scottnak nem volna szabad regényeket, ráadásul jó regényeket írnia. Nem tisztességes. Elég hírre és nyereségre tett szert költőként, nem kellene kivennie mások szájából a kenyeret. Nem kedvelem őt, a *Waverleyt* sem akarom szeretni, de attól tartok, ez lehetetlen. Azt viszont elhatároztam, hogy amennyiben, reményeimmel ellentétben a kezembe kerül, nem leszek megelégedve Mrs. West *Alicia de Lacy*jével.³¹ Azt hiszem, mereven elutasítok mindent, amit Mrs. West ír. Szentül elhatároztam, hogy senki regényeit nem fogom szeretni, kivéve Miss Edgeworthét,³² a Tiédet és a sajátját. [...]

Fanny Knightnak³³

Chawton, 1814. november 18–20.

Fogalmam sincs, legdrágább Fannym, mikor fogom tudni befejezni ezt a levelet, mert jelenleg szűkében vagyok a nyugalomnak, de muszáj megkezdenem, mert tudom, alig várod, hogy választ kapj, ahogy magam is alig várom, hogy ilyen érdekes témáról írjak, noha lényeges dolgokról aligha fog szó esni. Tartok tőle, alig teszek majd mást, mint hogy újra és újra elismétlem, amit korábban te magad mondtál. Először valóban nagyon meglepődtem, hiszen nem is gyanítottam, hogy érzelmeid megváltoztak volna, nyugodtan állítottam, hogy nem lehetsz szerelmes. Drága Fannym, noha cseppet sem nevetséges, hogy ekkorát tévedtél saját érzelmeid megítélésében, mégis nevetnem kell a gondolatra. Teljes szívemből kívánom, bárcsak figyelmeztettek volna akkor, amikor először beszélgettünk erről, de, noha meg voltam győződve, hogy nem vagy olyan szerelmes, mint amennyire képzeled, mégis úgy éreztem, valamennyire, a boldogsághoz legalábbis elégségesen ragaszkodsz hozzá, ez a ragaszkodás pedig idővel csak növekedhet. Amikor együtt voltunk Londonban, úgy tűnt, valóban szerelmes vagy belé. De hát mégsem vagy, ehhez nem fér kétség. Milyen furcsa teremtmények vagyunk! Úgy tűnik, amióta biztos lehetsz az érzelmeiben (már ahogy te látod dolgokat), azóta közömbös lettél iránta. Feltételezem, a lóversenyen kiábrándultál egy kicsit, nem is csodálom. Az ott használt kifejezései nem felelhetek meg egy hozzád hasonló nőnek, akiben több a finomság, éleslátás és jó ízlés, mint a szerelem. Mindennek ellenére csodálkozom, hogy ilyen nagyot változtak az érzéseid. Ő ugyanaz maradt, aki eddig is volt, csupán még nyilvánvalóbban rajong érted. Ez az egyetlen különbség. Mivel lehet ezt megmagyarázni? Legdrágább Fannym, nem sok hasznát veszed annak, amit írni fogok neked. Percenként változnak az érzéseim, semmi olyat nem tudok javasolni, ami az elmédnek megnyugvást hozhatna. Képes vagyok sírni az egyik mondatban, nevetni a következőben, de levelemben egyetlen valamirevaló véleményt vagy tanácsot sem lelsz. [...]

Oh, drága Fannym, beleestél ugyanabba a hibába, amit nők ezrei követnek el. Ő volt az első fiatalember, akinek megtetszettél. Ebben rejtett a varázsereje. A hibát elkövetők hosszú sorában azonban kevésnek van oly csekély oka bánkódni, mint neked: jel-

³¹ Mrs. Jane West: *ALICIA DE LACY, A HISTORICAL ROMANCE* (1814).

³² Maria Edgeworth írónő (1767–1849).

³³ J. A. unokahúga, Edward bátyjának legidősebb leánya.

leme, ragaszkodása miatt igazán nincs okod szégyenkezni. Mindent összevéve, mi a teendő? Kétségtelenül bátorítottad őt addig a pontig, hogy azt hihette, biztos lehet afelelől, hogy nem vonzódsz máshoz. Az életben elfoglalt szerepe, családja, barátai és mindenekfelett jelleme (szokatlan szeretetreméltósága, helyes felfogása, komoly elvei, jó szokásai, vagyis mindaz, amit te magad annyira megbecsülsz benne, mindaz, ami valóban elsődleges fontossággal bír), természetének minden vonása ékesszólóan pártját fogja. Meg vagy győződve róla, hogy magasabb rendű képességei vannak, egyetemi tanulmányai is ezt bizonyítják. Meg merném kockáztatni, hogy kedves, naplopó bátyáidhoz képest kifejezetten művelt. Oh, drága Fannym, minél többet írok róla, annál melegebben gondolok rá, annál jobban látom, milyen kiváló fiatalember, mennyire kívánatos volna, hogy ismét beleszeress. Őszintén ajánlom neked. Ezerből talán egy olyan ember van a világon, akiről mindketten úgy gondolnánk, hogy tökéletes, akiben kelem és szellem értékkel egyesül, akiben a modor azonos a szívvel és megértéssel, de meglehet, ilyen ember sosem kerül utadba, vagy ha mégis, könnyen megeshet, hogy nem vagyonos ember idősebbik fia, bizalmas barátnőd bátyja, saját vidéked szülötte. Gondolj erre, Fanny, J. P. úr olyan előnyökkel rendelkezik, amelyek ritkán találkoznak egyetlen személyben. Talán a szerénység az egyetlen komoly hibája. Ha kevésbé volna szerény, kellemesebb társaság volna, hangosabban beszélne, magabiztosabbnak látszana – de hát nem kiváló jellem az, akinek a szerénység az egyetlen hibája? Biztos vagyok benne, hogy ha több időt tölt veled, élénkebbé, hozzád hasonlóbbá válik majd, ha hozzád tartozik, majd átveszi a szokásaidat. [...]

Most pedig, kedves Fannym, miután ilyen alaposan írtam a kérdés egyik oldaláról, nézzük a másikat: nyomatékosan kérlek, ne kötelezd el jobban magad, ne is gondold arra, hogy elfogadod az ajánlatát, hacsak nem szereted őt igazán. Minden jobb és elviselhetőbb, mint vonzalom nélkül házasságra lépni, ha tehát úgy érzed, hogy modorbeli hiányosságai stb. szembetűnőbbek, mint jó tulajdonságai, ha továbbra is neheztelsz azokért, azonnal szakítsd meg vele a kapcsolatot. A dolgok már olyan állapotban vannak, hogy így vagy úgy, döntened kell, vagy hagyod, hogy folytassa, vagy minden alkalommal hűvösen viselkedsz vele, ami majd meggyőzi őt arról, hogy tévedett. Nem kételkedem benne, hogy egy ideig nagyon fog szenvedni, amiért le kell mondania rólad, de vigyázz, én nem hiszem, hogy az effajta csalódás halálos lehet. [...]

Örömmel fogod hallani, hogy *A mansfieldi kastély* első kiadásából minden példány elfogyott. Henry bátyád azt szeretné, ha felutaznék a városba, a második kiadás dolgát megbeszélni, de mivel jelenleg nehezen tudnék elutazni, rábízтам mindent, és hacsak nem sürget tovább, itthon maradok. Nagyon kapzsi vagyok, minél többet akarok kihozni belőle, de mivel te magasan fölötte állsz a pénzkérdéseknek, nem terhellek további részletekkel.

Anna Lefroynak

1814. november 30., szerda

Drága Annám,
biztosíthatlak, távol áll tőlem, hogy hibát találjak a könyvedben, azonnal elolvastam, mégpedig nagy gyönyörűséggel. Azt hiszem, remekül haladsz. Dr. Griffin és Lady Helena boldogtalanságának leírása kiváló, ahogy várható volt. Kíváncsi vagyok, mi lesz még belőlük. A Newton Priors név felbecsülhetetlen! Ennél jobbal még nem találkoztam! Az ember egy évig is élélhet a Newton Priors névvel.

Valóban úgy gondolom, rendkívül gyorsan haladsz. Bárcsak más is ilyen gyorsan tudna írni! Tetszik a kutyás jelenet, George és Susan szerelme, de különösen a komoly párbeszéddek ragadtak meg. Mindvégig nagyon jók. St. Julian története meglepetés volt, gyanítom, te magad sem sejtetted, de semmi kifogásom ellene, jól van elmondva. Az, hogy szerelmes volt a nagynénibe, az ő szemében egy fokkal érdekesebbé teszi Ceciliát. Tetszik az ötlet – találó bók egy nagynéninek! – Valóban mi másért is választanák az unokahúgokat, ha nem egyik vagy másik nagynénjük iránti tiszteletből. Biztosan Ben is belém volt szerelmes hajdanában, és sosem gondolt volna rád, hacsak nem hitte volna azt, hogy skarlátban meghaltam. [...]

Fanny Knightnak

Hans Place, 1814. november 30., szerda

Kedves Fannym, köszönöm a leveledet, remélem, rövidesen ismét írsz, hogy egészségben és boldogságban otthon tudjalak. Biztos vagyok benne, hogy érdekel hendoni látogatásunk,³⁴ de nem részletezem, mert Édesapád csaknem minden kérdésre válaszol majd. Én ugyan biztosan jobban le tudnám írni a hálószobáit, fiókjait és szekrényeit, mint ő, de nem hiszem, hogy most ezt kellene tennem. Szomorúan hallottam, hogy zongorát vesznek, tiszta pénzkidobásnak tűnik. Alig hat hónap múlva jobban örülnének, ha az a 24 guinea törülközők és lepedők formájában állna a polcon, ami pedig az ő zongorajátékát illeti, abból sosem lesz semmi. Bíborszín prémkabátja kissé meglepett, azt hittem, már minden hasonló tűpénzből szerzett cicomát láttunk. Nem a rosszindulat beszél belőlem, mert nagyon jól mutatott, kifejezetten jól állt neki. Gyanítom, hogy titokban ő maga vette, nem ajándékba kapta. Tudod, hogy ő képes erre. Tegnap kedves levelet kaptam tőle, amelyben arra kér, még látogassak el hozzájuk, és maradjak náluk éjszakára is. Nem tehetem, de örültem, hogy hatalmában áll helyesen cselekedni. [...]

Drága Fannym, egy újabb, szinte magától felmerülő témába fogok. Halálosan megijesztettél azzal, hogy ennyire követni akarod a tanácsaimat. Ragaszkodásod nagy örömmel tölt el, de nem szabad engedned, hogy az én véleményem döntsön. Ilyen fontos kérdésben egyedül csak a saját érzéseid dönthetnek, semmi más. – A kérdésedre válaszolva ezt biztosan állíthatom. – Ismerem jelenlegi érzéseidet, ezek, amennyiben most lépsz házasságra, elegendők a boldogsághoz – de ha arra gondolok, milyen nagyon messze van még ez a *most*, és arra, mi minden történhet még addig, nem merem azt mondani: „válaszd őt!” Hacsak érzéseid nem hajtanak, ezzel túl nagy kockázatot vállalsz. Minden bizonnyal perverznek gondolsz majd, amiért a legutóbbi levemben minden érvet felsorakoztattam mellette, most pedig az ellenkezőjére hajlok, de nem tehetek róla, jelenleg minden másnál jobban tartok attól a rossztól, amely rád hárulna, amennyiben szóban vagy lélekben elköteleznéd magad mellette – ha arra gondolok, milyen kevés fiatalemberrel találkoztál mostanig, mennyire alkalmas vagy (mert igenis az vagy) arra, hogy őszintén szeress valakit, és mennyi kísértést fog hozni életed következő hat-hét éve (ebben az életkorban kötődnek a legerősebb kapcsolatok), nem kívánhatom, hogy a jelenlegi langyos érzésekkel elkötelezd magad mel-

³⁴ Nemrég férjhez ment unokahúgát, a regényírogató Anne Lefroyt látogatta meg a hendoni lelkészlakban.

lette. Nagyon is lehetséges, hogy más, hozzá hasonló férfi nem fog ennyire rajongani érted, de ha egy másik férfi képes arra, hogy benned a jelenleginél nagyobb vonzalmat ébresszen, a te szemedben ő lesz a kívánatosabb. [...] Nem tartok attól, hogy hozzámész feleségül, amilyen értékes ember, rövidesen megszereted majd annyira, hogy az mindkettőtököt boldoggá tegyen, de rettegek ettől a hallgatólagos egyezségtől, amelynek beteljesedése teljesen bizonytalan. – Évek telhetnek el, ameddig önállóvá válik. Szereted őt annyira, hogy hozzámenj feleségül, de annyira már nem, hogy várjál rá. [...]

Köszönöm az érdeklődésedet – de még nem derült ki, megkockáztathatok-e egy második kiadást.³⁵ Holnap találkozunk Egertonnal, akkor majd eldől. Az emberek inkább hajlanak arra, hogy kölcsönkérjék és dicsérjék, mint hogy megvegyék, amit nem is csodálok, és ámbár mint mindenki, én is szeretem a dicséretet, az sincs ellenemre, amit Edward „pályadíjnak” nevez.

Őszinte híved
J. A.

James Stanier Clarke-tól

Carlton House, 1815. november 16., csütörtök

Tisztelt hölgyem,

természetesen nem kötelezettség a jelenleg nyomtatásban levő munkáját Ófenségének ajánlani, de amennyiben akár most, akár a közeljövőben ezzel tisztelegne a Régensherceg előtt, örömmel elküldöm Önnek az engedélyt, amelynek birtokában Önnek már nem szükséges egyéb engedélyekért folyamodnia.

Legutóbbi munkái, Asszonyom, különösen *A mansfieldi kastély* a legkedvezőbb fényben tüntetik fel mind alkotó géniusát, mind pedig elveit; írásainak ereje, éleslátása műről műre növekszik. A Régensherceg maga is olvasta és csodálja az Ön műveit.

Fogadja őszinte köszönetemet azért a gyönyörűségért, amit könyveivel nyújtott nekem: gondos átolvasásuk késztet arra, hogy mindezt megírjam Önnek.

Ugyanakkor, drága Asszonyom, engedje meg, hogy egy kéréssel forduljak Önhöz: valamelyik jövődöbeli könyvében rajzolja meg egy lelkész életmódját, jellemét és lelkészedését, egy olyan figurát, aki a város és a vidék közt éli le életét, aki nagyjából Bettie *Dalnokához*³⁶ hasonlít. „Öröme csendes, szenvedélye néma / Pillantása méla, szomorú. / Egy perc csupán, s már felnevet, / bánata rejtett, öröme titok.”

Véleményem szerint sem Goldsmith,³⁷ sem La Fontaine az *ő Tableau de Famille*-jában³⁸ nem tudták élethűen megrajzolni jelenkorunk angol lelkészének alakját, a férfit, aki rajong az irodalomért, maga is műveli azt, aki önmagán kívül senki emberfiának nem ellensége. Kérem, drága Asszonyom, gondolkodjon el ezen.

Maradok mindörökre őszinte tisztelettel az Ön hűséges és alázatos szolgálja

J. S. Clarke, könyvtáros

³⁵ A MANSFIELDI KASTÉLY második kiadása két évvel később, 1816-ban jelent meg.

³⁶ James Bettie: THE MINSTREL OR THE PROGRESS OF A GENIUS (1771).

³⁷ Oliver Goldsmith (1728–1774) az angol szentimentalizmus kedvelt regényírója, THE VICAR OF WAKEFIELD c. regénye a maga korában roppant népszerű volt.

³⁸ August Heinrich Julius La Fontaine: LEBEN EINER ARMES LANDPREDIGERS c. regényének francia fordítására utal, amely TABLEAUX DE FAMILLE címen Londonban is megjelent.

John Murraynak

Hans Place, 1815. december 11., hétfő

Tisztelt uram,

mivel úgy értesültem, hogy az *Emma* már jövő szombaton megjelenik, azt hiszem, jobb lenne nem vesztegetni a fennmaradt ügyek intézésére szánt időt, ezért választom az Ön idejével legkevésbé visszaélő levélformát.

Először is, kérem, értse meg, teljesen az Ön elbírálására bízom, hogyan terjeszti a könyvet, bízván abban, hogy tapasztalatának köszönhetően minél hamarabb sikerül túladni a teljes kiadáson. Mindenbe beleegyezem, amit Ön jónak lát.

A címlapnak a következőképpen kell kinéznie: „Emma, Ófenségének, a Régenshercegnék ajánlva.” Az a kívánságom, hogy egy példányt két-három nappal a könyv megjelenése előtt küldjenek el Ő Királyi Fenségének az alábbi címre, J. S. Clarke tiszteletes, könyvtáros, Carlton House. Csatolok egy listát azoknak a nevével, akiknek, kérem, ugyancsak küldjön egy-egy felvágatlan példányt, „A szerzőtől” felirattal az első lapon.

Hálás köszönettel visszaküldöm a könyveket, amelyekkel volt olyan kedves ellátni engem. Biztosíthatom, hogy nagyon hálás vagyok a kényelmemet és szórakozásomat egyaránt szolgáló figyelmességéért. Ugyanakkor küldöm *A mansfieldi kastélyt* is, amennyire tőlem tellett, előkészíttem a második kiadásra.

16-ig Hans Place-en tartózkodom. Ezután a címem Chawton, Alton.

Kedves uram, maradok hűséges és alázatos szolgája

J. Austen

Megköszöném, ha pár sorban megüzenné, pontosan melyik napon lesz készen a Régenshercegnék szánt példány.

John Murraynak

Hans Place, 1815. december 11.

Tisztelt uram,

lekötelez, örvendek, hogy mindent sikerült közös megelégedésünkre elrendeznie. Ami a címlappal kapcsolatos utasításaimat³⁹ illeti, csupán tudatlanságommal magyarázható, és azzal, hogy sosem figyeltem meg, pontosan hogyan kell kinéznie egy ilyen ajánlásnak. Köszönöm, hogy felvilágosított. A legkevésbé sem szeretnék eltérni a bevett szokástól. Örvendek, hogy az Ön személyében olyan baráttra leltem, aki megóv tulajdon tévedésem kellemetlen következményeitől.

Kedves uram, maradok stb.

J. Austen

James Stanier Clarke-nak

1815. december 11., hétfő

Tisztelt uram,

Emmám oly közel áll a megjelenéshez, hogy immár jogosnak érzem biztosítani Önt arról, hogy nem feledkeztem meg kedves ajánlatáról, miszerint küldhetek Ófenségének egy példányt. Bírom Murray úr ígéretét, hogy továbbít egy példányt Ófensége számára az Ön címére, három nappal a könyv megjelenése előtt.

³⁹ A J. A. által javasolt rövid ajánlás helyett John Murray az ilyenkor szokásos és elvárt cirkalmas ajánlással jelentette meg az *EMMÁ*-t. Minden bizonnyal ezt tudatta J. A.-nel.

Ugyanakkor, tisztelt Uram, felhasználom az alkalmat, hogy megköszönjem Önnek korábbi munkáimról írt dicsérő szavait, túl hiú vagyok ahhoz, hogy azt állítsam, érdemükön felül dicsérte őket.

Jelenleg amiatt aggódom, nehogy e mostani, negyedik munkám szégyent hozzon arra, ami az előzőkben jónak bizonyult. Ezen a ponton önmagammal szemben igazságosan azt kell állítanom, hogy bármennyire vágnék is a sikerre, kísért a gondolat, hogy ez a munkám mindazon olvasók szemében, akik a *Büszkeség és balítéletet* kedvelik, kevésbé szellemesnek, azokéban viszont, akik *A mansfieldi kastélyt* tartják jobbnak, kevésbé bölcsnek tűnik majd. Akármilyen lesz is, remélem, Ön lesz oly kegyes, és elfogad egy példányt. Murray urat megkértem, küldjön Önnek egyet. Nagyon megtisztelő, hogy úgy gondolja, meg tudnám formálni a november 16-i levelében említett lelkész figuráját, de biztosítom Önt, nem vagyok erre képes. A figura komikus vonásait talán fel tudnám vázolni, de a jóságát, lelkesedését, műveltségét már nem. Egy ilyen embernek időnként a tudomány és bölcsélet különböző kérdéseiről kell társalognia, amelyekről én mit sem tudok, de legalábbis gyakran kell olyan idézeteket és utalásokat fűznie a beszédébe, amelyeket egy nő, aki hozzám hasonlóan csupán anyanyelvét ismeri, és azon is csak keveset olvasott, képtelen. Véleményem szerint a klasszikus műveltség, a régi és modern angol irodalom kimerítő ismerete elengedhetetlenül fontos vonása annak az írónak, aki az Ön lelkészét híven meg tudná formálni. Én pedig minden hiúságom ellenére csupán azzal büszkélkedhetem, hogy a legtanulatlanabb és -műveltebb nő vagyok, aki valaha írónak merészelt nevezni magát.

Higgyen nekem, kedves Uram!

Alázatos és hűséges szolgálója
J. A.

James Stanier Clarke-tól

Carlton House, 1815. december 21.(?) Csütörtök(?)

Drága Hölgységem

[...] Nem szolgáltam rá a kedvességére, amivel Ön elküldte nekem az *Emmát*. Továbbítottam a Régenshercegnek. Csak pár oldalnyit olvastam belőle, de nagyon tetszett, olyan természetes, annyi remek jellemrajz van mindenben, amit Ön ír.

Könyörgök, folytassa, kérje meg a barátait, hadd segítsenek, küldjenek Önnek válaszokat, vagy ahogy a franciák mondják *Memoires pour servir*. Adja meg nekünk az Ön képzeletéből születő angol lelkész alakját, számos új vonás jelenne meg a jellemében, drága Hölgységem, mutassa meg, hogyan temeti el tulajdon édesanyját (ahogy én tettem, mert az egyházközségének papja nem akarta megadni a neki járó tiszteletet). Ezt a csapást ma sem tudom feledni. Vigye a lelkészét a királyi tengerészet valamely kimagasló alakjának barátjaként a tengerekre, számos Le Sage munkájához⁴⁰ hasonlóan izgalmas helyzet, jellem adódna.

Bocsásson meg, nem tudok úgy írni Önnek, hogy ne próbálnám alkotókedvét befolysolni, tartok tőle, ezzel visszaélek az Ön türelmével és jóságával.

Megkértem Murray urat, ha teheti, szerezze be az Ön számára azt a két jelentéktelen munkát, amelyeket tengeri szolgálatom idejében kiadni merészkedtem, az óceánon írott és tartott *Prédikációimat* és Falconer hajótörésről írott könyvét.⁴¹

⁴⁰ Alain-René Lesage (1668–1774) *GIL BLAS C.*, angolra a regényíró Tobiasz Smolett által fordított könyvére céloz.

⁴¹ Clarke *SERMONS PREACHED IN THE WESTERN SQUADRON DURING ITS SERVICES OFF BREST ON BOARD HM SHIP IMPETUEUX C.* könyve (1798), és ugyancsak Clarke kiadásában megjelent William Falconer: *THE SHIPWRECK (HAJÓTÖRÉS)* (1804).

Kérem, drága asszonyom, ne feledje, hogy Carlton House-i szobám mellett, a Golden Square 37. szám alatt is van egy lakásom, ahova gyakran húzódom el. Kis könyvtáram az Ön rendelkezésére áll, amennyiben szobám pihenőül szolgálhatna Önnek, amikor a városba látogat, nagyon boldog lennék. Egyik nőcselédem mindig ott tartózkodik.

Mihelyst a *II. Jakab* második kiadása, néhány apróbb megjegyzéssel kiegészítve megjelenik, remélem, részesülhetek abban a tiszteletben, hogy küldhetek Önnek egy példányt.

Őszinte híve
J. S. Clarke

James Stanier Clarke-tól

Pavilion,⁴² 1816. március 27., szerda

Drága Austen kisasszony,
Őfensége a Régensherceg köszönetét továbbítom a csinos példányért, amit legutóbbi, kiváló regényéből küldött. Kérem, drága hölgyem, mihamarabb írjon újakat. St. Helens Lord és a nemesség számos itt tartózkodó tagja kifejezte az Ön munkáját jogosan megillető tetszését. [...]

Amennyiben legközelebbi művét Leopold hercegnek kívánja ajánlani: bármely, a nemes Cobourg ház történetét feldolgozó történelmi regény roppant érdekes volna.⁴³

Drága Austen kisasszony, maradok mindörökre az Ön hűséges barátja

J. S. Clarke

James Stanier Clarke-nak

Chawton, 1816. április 1., hétfő

Tisztelt Uram,
megtisztelő a hercegi köszönet, ugyanakkor Önnek is köszönöm munkámról írott kedves sorait. Egy korábbi, Hans Place-ből küldött baráti hangvételeű levelét is köszönöm, remélem, hallgatásom annak tekinti, aminek szántam: nem kívántam üres köszönetnyilvánításaimmal visszaélni az Ön idejével. [...]

Nagyon-nagyon kedves, hogy célzott rá, milyen írásmű válna hasznomra a jelen helyzetben, átérzem, hogy a Saxe-Cobourg ház történetére alapozó romantikus történelmi regény mind nyereség, mind pedig népszerűség tekintetében inkább javamra szolgálna, mint a vidéki élet általam ábrázolt jelenetei – de hát annyit értek a romantikus regényhez, mint az eposzíráshoz. Hacsak nem életem megmentéséről volna szó, képtelen lennék megírni egy komoly regényt, ha pedig mégis erre kényszerülnék, s így nem pihentetne az önmagamon és másokon való szórakozás, biztos vagyok benne, hogy felkötnének, még mielőtt az első fejezetet befejezném. Nem, meg kell maradnom a saját stílusom, a saját utam mellett. Lehet, hogy ezen az úton több siker nem vár rám, bármely más úton viszont biztos a kudarc.

Tisztelt uram, maradok lekötözött és őszinte híve

J. A.

⁴² A Régensherceg brightoni palotája.

⁴³ Leopold Saxe-Cobourg herceg ekkor készült házasságot kötni a Régensherceg lányával, Charlotte walesi hercegnővel.

John Murraynak

Chawton, 1816. április 1.

Tisztelt Uram,

köszönettel visszaküldöm a *Quarterly Review*-t. Az *Emma* szerzőjének nincs oka panaszra, hacsak *A mansfieldi kastély* teljes mellőzését nem számítjuk. Csak sajnálni tudom, hogy egy olyan okos ember, mint az *Emma* recenziójának szerzője,⁴⁴ annyira értéktelennek tartja, hogy meg sem említi. Örömmel fogja hallani, hogy megkaptam a Herceg köszönetét a számára küldött „csinos” példányért. Függetlenül attól, hogy mit gondol az én munkámról, az Önét, úgy tűnik, megfelelőnek itéli.

A Henrietta Streeten történt sajnálatos események⁴⁵ miatt arra kell kérnem, hogy amennyiben levelet akar küldeni, legyen olyan jó postán továbbítani az én nevemre (J. Austen kisasszony, Chawton near Alton), a súlyosabb csomagokat pedig ugyanerre a címre Collier postakocsijának southamptoni járatával küldje.

Maradok, kedves uram, őszinte híve

J. Austen

Fanny Knightnak

Chawton, 1817. február 20–21., csütörtök–péntek

Legdrágább Fannym,

páratlan vagy, ellenállhatatlan! Te vagy életem gyönyörűsége! Micsoda leveleket, micsoda remek leveleket írsz! Micsoda leírása furcsa kis szíved érzéseinek! A fantázia milyen bájos megnyilatkozása! Aranyat érsz, sőt az új veretű ezüstpénzt! Nem tudom elmondani, mit éreztem, amikor a történetedet olvastam, mennyire elteltem sajnálattal, aggodalommal, csodálattal és élvezettel. Mindennek, ami buta és érzékeny, közhelyes és excentrikus, szomorú és élénk, izgalmas és kihívó, te vagy a mintaképe. Ki tudná követni képzeleted áradását, ízlésed capriccióit, egymásnak ellentmondó érzéseidet? Milyen furcsa lány vagy! Milyen természetes, milyen különlegesen sajátos, ugyanakkor mennyire olyan, mint a többiek. Nagyon-nagyon megtisztelő számomra, hogy ilyen közelről ismerhetlek. Nem tudod elképzelni, mekkora örömet jelent ilyen közeli betekintést nyerni a szívedbe. Oh, micsoda csapás lesz, amikor férjhez mész! Túl kellemes vagy lányként, unokahúgként. Gyűlölni foglak, amikor bájosan játékos elméd minden zugát házastársi és anyai érzések foglalják el. J. W.⁴⁶ úr megrémít. Meg fog szerezni magának. Oltár előtt látlak. Valamennyire Mrs. Cage megfigyeléseiben is bízom, Lizzieben még inkább, ráadásul tudom, hogy ennek meg kell lennie. Neki az kell legyen a célja, hogy magához kössön téged. Szégyellnivalóan ostoba volna, ha nem ezt akarná, az egész családja a te ismeretségedet keresi. Ne gondold, hogy komoly kifogásaim vannak, inkább kedvelem, semmint ellenzem őt, rád gondolva Chilham Castle is tetszik – egyszerűen nem szeretném, ha férjhez mennél. Mégis, teljes szívemből kívánom, hogy férjhez menj, mert tudom, másként nem lennél boldog, de Fanny Knight elvesztése pótolhatatlan számomra, „szerető húgom, Mrs. Wildman” csak szerény kárptólást nyújtana. [...]

⁴⁴ A *Quarterly Review*-ban Walter Scott írt recenziót az EMMÁ-ról.

⁴⁵ Henry Thomas Austen bankja csődbe jutott.

⁴⁶ James Wildman, Fanny udvarlója.

Fanny Knightnak

Chawton, 1817. március 23–25., vasárnap–kedd

Drága Fannym, nagyon köszönöm Wildman úr véleményezését. Remekül szórakoztam rajta, csak remélni merem, hogy nem tartalmazott sértéseket. Ne haragudj rá, amiért annyira másképpen gondolkozik, mint én. Leginkább azon csodálkozom, hogy tudtad ilyen kitartóan követelni tőle, egyet kell értenem papáddal, hogy ez nem volt szép tőled! Ha megtudja az igazságot, kellemetlenül fogja érezni magát. Milyen furcsa teremtmény vagy! Bizonyos esetekben érzékeny, máskor meg teljesen érzéketlen! Meggyőzőhetetlen, kemény és meggondolatlan. Ne kényszerítsd őt arra, hogy tovább olvasson. Könyörülj rajta, valld be neki az igazat, kérj tőle bocsánatot! Ami a regényeket és hősnőiket illeti, nem muszáj egyetértenuünk, tudod, hogy a tökéletesség példaképeit ki nem állom, de van valami józanság abban, amit mondott, különösen azt tisztelem benne, hogy minden fiatal hölgyről igyekezett jót feltételezni, ez arra mutat, hogy szeretetre méltó, gyöngéd lélek. Tehát jobb bánásmódot érdemel, mint hogy arra kényszerítsék, hogy további munkáimat is elolvassa. Ne csodálkozz azon, hogy Henry bátyád úgy tudja, készen állok egy újabb regénnyel. Nem mondhattam nemet, amikor rákérdezett, de nem tud többet róla. Neked nem fog tetszeni, tehát ne türelmetlenkedj. A hősnőt talán szeretni fogod, nekem már-már túl jónak tűnik.⁴⁷ Köszönöm az érdeklődésedet: elég rosszul éreztem magam az elmúlt hetekben, úgy egy hete különösen, időnként nagy lázam volt, meg rossz éjszakáim, de most már lényegesen jobban vagyok, kezd javulni az arcszínem, amely eddig elég rossz volt, fekete-fehér, csupa oda nem illő szín. Arra azonban nem számíthatok, hogy valaha is virágzó formában fogom érezni magam. A betegség bármely életkorban veszélyes élvezet. [...]

Este

Bágyadt, rosszkedvű, kellemetlen társaság voltam, amikor a fentieket írtam, most jobban vagyok, én legalábbis így érzem, remélem, kellemesebb sorokat tudok majd írni. Esni fog, azután pedig kellemes lesz az idő, ami jót tesz majd nekem, mert semmi másra nincs szükségem, mint friss levegőre és testmozgásra, mihelyst elkészül számomra a nyereg. [...] Anne-nak⁴⁸ esélye sincs szabadulni, a férje itt járt a napokban, és azt mondta, Anne „elég jól van”, de „nem alkalmas ilyen hosszú sétára”, „szamárfogaton kell jönnie”. Szegény állat, tönkremegy, mielőtt betöltené a harmincadik évét! Rettenetesen sajnálom. Mrs. Clement is megint úgy van. Kezd elegend lenni a gyerekekből. Mrs. Benn most szülte meg a tizenharmadikat. [...]

Kedd

Tegnap először lovagoltam ki, és nagyon élveztem. Egész Mounters Lane-ig elmentem, majd körbelovagoltam ott, ahol az új házak épülnek, jólesett a mozgás, az egész, ráadásul kellemes társaságban volt részem, mert Cass nénikéd és Edward velem sétáltak. Cass nénéd kiváló ápoló, olyan szorgos és fáradhatatlan! De hát ezt már tudod!

Szeretettel:

*J. Austen*⁴⁷ MEGGYŐZŐ ÉRVEK c. utolsó regényéről és annak hősnőjéről van szó.⁴⁸ Anne Lefroy.

Végrendeletem

1817. április 27., vasárnap

Én, a chawtoni egykázközséghez tartozó Jane Austen jelen végrendeletemben drága nővéremre, Cassandra Elizre hagyok mindent, amit halálomkor birtokolok, vagy ami később reám szállna, ebből fedezze temetési költségeimet, valamint Henry bátyám és Madame Bigeon⁴⁹ számára 50–50 fontot, mihelyst lehetséges, fizessen ki. Fent nevezett kedves nővéremet nevezem ki végakaratom végrehajtójának.

*Jane Austen***Anne Sharpnak⁵⁰**

Chawton, 1817. május 22., csütörtök

Kedves leveled, drága Anne, ágyban talált, mert utolsó levelemben kifejezett reményeim és ígéretem ellenére azóta is súlyos beteg vagyok. Az ott említett roham pár nappal az után, hogy írtam, ismét bekövetkezett (mindeddig ez volt a legsúlyosabb), és mivel több hete tartó rosszullet után érkezett, nagyon legyengített. Április 13-a óta az ágyat nyomom, néha átülök a szófára. Most már kezdem jobban érezni magam, az elmúlt három hét során fokozatosan, noha lassan kezd visszatérni belém az erő. Fel tudok ülni az ágyban, és képes vagyok különböző apróbb foglalatosságokat űzni, amint most be is bizonyítom. Akár fel is kelhetnék, de úgy gondolják, a pihenés most jót tesz nekem. Elmondhatatlan, hogy betegségem idején milyen jó volt hozzám az egész család! Kedves bátyáim, mind tele szeretettel és értem való aggodalommal! A nővérem pedig! Nincsenek szavak arra, hogy milyen gondos ápolóm volt. Istennek hála, még nem tapasztalta a legnehezebbet, mert nem volt szükség virrasztani mellettem, szeretném remélni, hogy nem szenved meg a sok fáradozást. Annyi könnyebbséggel és jótéteménnyel halmozott el az Úr! Elmém mindvégig tiszta maradt, alig éreztem fájdalmat, leginkább a lázas éjszakák, gyengeség és elesettség miatt szenvedtem. [...]

Mrs. Francis Austent lánya születése rövidebb időre kötötte ágyhoz, mint engem a betegség. Csaknem egy időben estünk ágynak, azóta ő már csaknem visszanyerte régi erejét. Remélem, téged nem látogatott meg betegség, sem saját személyedben, sem pedig Elizán keresztül. Hidd el, minden érdekelt, amiről a leveledben szó esett, ha a betegek önzésével nem is írtam másról, csak magamról. Mennyit aggódsz! Ahol felüti a fejét a nyomorúság, tőled várják a bajok enyhítését. Lady P. még Párizsból is tanácsot kér tőled! Bizony, az erő hatása ez a gyengék felett. [...]

Chawtonba írjál, a két ház közt továbbra is szoros a kapcsolat. Nem említettem drága Anyámat, sokat szenvedett miattam, amíg én rosszul voltam, de most már elfogadhatóan érzi magát. Miss Lloyd is csupa szeretet. Ha megérem az öregkort, minden biztonnal bánni fogom, hogy nem most haltam meg, ilyen szerető család áldásos jelenlétét élvezve, még mielőtt arra kényszerülnék, hogy akár őket, akár hozzám való ragaszkodásukat túléljem. Abban biztos vagyok, hogy te szeretettel őrizted volna Jane barátnőd emlékét. De az isteni gondviselés talpra állított, adná az Ég, hogy amikor valóban elszólítanak, jobban fel legyek rá készülve, mint most. Egészségesen vagy beteg, maradok örökre hűséges barátnőd

J. Austen

⁴⁹ Henry Austen házvezetónője, francia emigráns.

⁵⁰ J. A. barátnője, egy ideig Edward Austen házában dolgozott nevelőnőként.